

## UCHWAŁA PAŃSTWOWEJ KOMISJI WYBORCZEJ

z dnia 7 maja 2012 r.

### **w sprawie wytycznych i wyjaśnień w sprawie referendum lokalnych dotyczących odwołania organów jednostek samorządu terytorialnego**

(ostatnia zmiana: **M.P. z 2016 r., poz. 1128**) Pokaż wszystkie zmiany

Na podstawie art. 161 § 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112, z późn. zm.<sup>1)</sup>) w związku z art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym (Dz. U. Nr 88, poz. 985, z późn. zm.<sup>2)</sup>) Państwowa Komisja Wyborcza uchwała, co następuje:

§ 1. Uchwała się wytyczne i wyjaśnienia w sprawie referendum lokalnych dotyczących odwołania organów jednostek samorządu terytorialnego, stanowiące załącznik do uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu.

<sup>1)</sup> Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2011 r. Nr 26, poz. 134, Nr 94, poz. 550, Nr 102, poz. 588, Nr 134, poz. 777, Nr 147, poz. 881, Nr 149, poz. 889, Nr 171, poz. 1016 i Nr 217, poz. 1281.

<sup>2)</sup> Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 113, poz. 984 i Nr 153, poz. 1271, z 2004 r. Nr 102, poz. 1055, z 2005 r. Nr 175, poz. 1457, z 2007 r. Nr 112, poz. 766 oraz z 2011 r. Nr 21, poz. 113 i Nr 134, poz. 777.

Załącznik do uchwały Państwowej Komisji Wyborczej  
z dnia 7 maja 2012 r. (poz. 353)

### **WYTYCZNE I WYJAŚNIENIA W SPRAWIE REFERENDÓW LOKALNYCH DOTYCZĄCYCH ODWOŁANIA ORGANÓW JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO <sup>[1]</sup>**

#### **Przyjmowanie powiadomień o zamiarze wystąpienia z inicjatywą przeprowadzenia referendum**

1. Komisarz wyborczy, przyjmując powiadomienie inicjatora referendum o zamiarze wystąpienia z inicjatywą przeprowadzenia referendum, niezwłocznie bada, czy inicjator spełnia wymogi określone w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym, zwanej dalej „ustawą”, oraz czy powiadomienie spełnia wymogi określone w art. 12 ust. 2 ustawy. Należy także sprawdzić, czy powiadomienie zostało właściwie podpisane. Powiadomienie mogą podpisać, w zależności od podmiotu inicjującego referendum:

- 1) wszyscy członkowie grupy obywateli, będącej inicjatorem referendum,
  - 2) osoby upoważnione do reprezentowania na zewnątrz statutowej struktury terenowej partii politycznej,
  - 3) osoby upoważnione do reprezentowania na zewnątrz organizacji społecznej
- lub pełnomocnik wskazany przez inicjatora referendum.

W przypadku gdy inicjatorem referendum jest grupa mieszkańców, komisarz wyborczy sprawdza, czy adresy członków grupy podane w powiadomieniu wskazują, że spełniają oni warunek określony w art. 11 ust. 1 pkt 1 ustawy.

Ponadto należy sprawdzić, czy adres pełnomocnika podany w powiadomieniu wskazuje, że spełnia on warunek określony w art. 12 ust. 4 ustawy.

2. Jeżeli inicjator spełnia wymogi określone w art. 11 ust. 1 ustawy oraz powiadomienie spełnia wymogi określone w art. 12 ust. 2 ustawy, zostało prawidłowo podpisane, a adres pełnomocnika inicjatora podany w powiadomieniu wskazuje, że spełnia on warunek określony w art. 12 ust. 4 ustawy, komisarz wyborczy niezwłocznie potwierdza pisemnie otrzymanie powiadomienia. W przeciwnym przypadku komisarz wyborczy niezwłocznie pisemnie odmawia przyjęcia powiadomienia, wskazując stwierdzone wady. Od odmowy postanowienia nie służy środek odwoławczy. Jednakże inicjator referendum może złożyć do Państwowej Komisji Wyborczej skargę na działanie komisarza wyborczego, w trybie art. 160 § 1 pkt 5 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy, zwanej dalej „Kodeksem wyborczym”. Informację o tej możliwości komisarz wyborczy zawiera w piśmie w sprawie odmowy przyjęcia powiadomienia.
3. Przepisy ustawy nie regulują kwestii występowania przez grupę obywateli – inicjatorów referendum pod określoną nazwą. Nie stanowi zatem wady powiadomienia podanie przez grupę obywateli nazwy własnej, z zastrzeżeniem, że w treści tej nazwy nie mogą znaleźć się elementy agitacji na rzecz określonego wyniku referendum. Przyjęcie nazwy przez inicjatora referendum nie zwalnia go z obowiązku podawania, w przypadkach określonych w ustawie, nazwisk osób wchodzących w skład grupy inicjatywnej.

### **Rozpatrywanie wniosku mieszkańców o przeprowadzenie referendum**

4. Otrzymanie wniosku o przeprowadzenie referendum komisarz wyborczy niezwłocznie potwierdza na piśmie.
5. Komisarz wyborczy przed wydaniem postanowienia o przeprowadzeniu referendum ocenia prawidłowość zgłoszonego wniosku, a w szczególności sprawdza:
  - 1) dotrzymanie przez inicjatora terminu, o którym mowa w art. 14 ust. 1 ustawy;
  - 2) czy inicjator spełnił obowiązek powiadomienia mieszkańców o zamierzonym referendum wraz z uzasadnieniem;
  - 3) czy do wniosku dołączono spełniające wymogi art. 14 ust. 2 ustawy karty zawierające podpisy mieszkańców popierających inicjatywę przeprowadzenia referendum;
  - 4) czy inicjatywę przeprowadzenia referendum poparła podpisami wymagana liczba mieszkańców;
  - 5) czy inicjator spełnia wymogi ustawowe;
  - 6) czy wniosek został prawidłowo podpisany.
6. Przy ocenie, czy inicjator referendum dotrzymał terminu określonego w art. 14 ust. 1 ustawy, należy uwzględnić, że stosownie do art. 9 § 2 Kodeksu wyborczego w związku z art. 1 ust. 2 ustawy, jeżeli koniec terminu wykonania czynności przypada na sobotę albo na dzień ustawowo wolny od pracy, termin ten upływa pierwszego roboczego dnia po tym dniu. Jeżeli zatem 60-dniowy termin na złożenie komisarzowi wyborczemu pisemnego wniosku mieszkańców o przeprowadzenie referendum oraz do zbierania przez inicjatora podpisów mieszkańców z poparciem dla inicjatywy przeprowadzenia referendum upływa np. w sobotę, to dokonanie tych czynności w pierwszy poniedziałek po tej sobocie nie uchybia terminowi ustawowemu.
7. Zgodnie z art. 13 ust. 1 i 3 ustawy inicjator referendum gminnego obowiązany jest podać do wiadomości mieszkańców gminy przedmiot zamierzonego referendum wraz z uzasadnieniem. Podanie do wiadomości w gminie następuje w sposób zwyczajowo przyjęty w danej gminie, a w powiecie i w województwie – poprzez ogłoszenie w prasie codziennej ogólnodostępnej w danej jednostce samorządu terytorialnego. Jeżeli zachodzą wątpliwości, czy inicjator wywiązał się z powyższego obowiązku, komisarz wyborczy powinien przeprowadzić postępowanie wyjaśniające w tej sprawie.

8. Jeżeli w danej gminie przyjęte jest ogłaszanie urzędowych ogłoszeń poprzez wywieszanie ich w siedzibie urzędu gminy i na tablicach ogłoszeń w sołectwach, wówczas również inicjator referendum w ten sposób powinien podać do wiadomości przedmiot referendum.
9. W świetle przepisów ustawy niedopuszczalne jest podanie do wiadomości publicznej informacji o przedmiocie referendum po zgłoszeniu wniosku komisarzowi wyborczemu, nawet jeżeli nie upłynął jeszcze termin określony w art. 14 ust. 1 ustawy. Jest to nieusuwalna wada powodująca odrzucenie wniosku.
10. Komisarz wyborczy przed przystąpieniem do sprawdzania, czy wniosek poparła wymagana liczba mieszkańców, sprawdza, czy karty, na których zbierano podpisy, spełniają wymogi określone w art. 14 ust. 2 ustawy.
11. Karty, na których inicjator referendum zbierał podpisy osób popierających inicjatywę przeprowadzenia referendum, mogą być wykorzystywane z obu ich stron, pod warunkiem że na każdej z kart pierwsza strona odpowiada treścią wymogom określonym w art. 14 ust. 2 ustawy i zawiera część podpisów, zaś druga strona zawiera wyraźne wskazanie o kontynuacji z pierwszej strony karty podpisów mieszkańców popierających inicjatywę referendalną. Na drugiej stronie karty musi być zachowana ciągłość numeracji ze strony pierwszej.
12. W przypadku gdy inicjatorem referendum jest grupa mieszkańców, przez „miejsce zamieszkania pełnomocnika”, o którym mowa w art. 14 ust. 2 pkt 1 ustawy, należy rozumieć określenie samej nazwy miejscowości, a nie konkretny adres (ulica, nr domu, kod pocztowy), pod którym mieszka pełnomocnik.
13. Badając spełnienie wymogów formalnych dotyczących złożonych podpisów osób popierających inicjatywę przeprowadzenia referendum, komisarz wyborczy lub osoba przez niego upoważniona sprawdza, czy:
  - 1) imię i nazwisko podano w pełnym brzmieniu (a nie np. pierwszą literę imienia);
  - 2) adres zamieszkania obejmuje: nazwę miejscowości (miasta, wsi, osady), nazwę ulicy i numer domu oraz numer mieszkania. Podawanie kodu pocztowego nie jest konieczne. W miejscowościach, w których nie ma ulic, konieczne jest wskazanie numeru domu (posesji). Podanie numeru lokalu dotyczy tylko budynków wielomieszkaniowych. Brak danych lub niepełne określenie adresu zamieszkania powoduje uznanie poparcia za złożone wadliwie. Za prawidłowo udzielone poparcie należy uznać, gdy zamiast wskazania pełnego brzmienia nazwy miejscowości w rubryce „Adres zamieszkania” popierający posłuży się powszechnie używanym i jednoznacznie rozumianym skrótem tej nazwy, jeżeli inne dane dotyczące adresu zamieszkania (nazwa ulicy, nr domu, nr lokalu) zostały podane zgodnie z wymaganiami. Za prawidłowo udzielone poparcie uznaje się podpis obywatela, który zamiast dokładnego podania adresu zamieszkania w rubryce na to przeznaczonej postawił znak odnośnika do adresu wskazanego w pozycji bezpośrednio wyżej umieszczonej w wykazie podpisów, jeżeli osoby wymienione w tych pozycjach zamieszkują pod tym samym adresem;
  - 3) podany został numer ewidencyjny PESEL; brak wskazania tego numeru lub podanie numeru wadliwego powoduje uznanie poparcia za złożone wadliwie;
  - 3a) podana została data udzielenia poparcia; brak wskazania daty udzielenia poparcia lub podanie daty wcześniejszej niż data powiadomienia, o którym mowa w art. 12 ust. 1 ustawy, powoduje uznanie poparcia za złożone wadliwie;
  - 4) obok danych umieszczono podpis obywatela; brak podpisu oznacza, że poparcie nie zostało udzielone.
14. Po sprawdzeniu strony wykazu według powyższych kryteriów osoba sprawdzająca oznacza na wykazie podpisy złożone wadliwie, przez zakreślenie (w czerwonym kolorze) wadliwych danych osoby, której poparcie zostało zakwestionowane ze względu na stwierdzenie którejś z wymienionych wad.

Osoba sprawdzająca dołącza do każdej strony wykazu kartkę o treści: „podpisów ogółem....., podpisów prawidłowych....., podpisów wadliwych ....., w tym: brak podpisu ....., wadliwie podane nazwisko lub imię....., wadliwie podany adres....., wadliwie podany nr PESEL....., wadliwie podana data poparcia, brak prawa wybierania..... .

Zbiorcze ustalenia dotyczące weryfikacji wykazu podpisów podaje się w protokole wewnętrznym badania wykazu obejmującym: ogółem liczbę mieszkańców, którzy złożyli podpisy, liczbę podpisów złożonych wadliwie z podziałem według rodzaju wad i liczbę mieszkańców, którzy prawidłowo udzielili poparcia inicjatywie.

15. Sprawdzenia, czy osoby wchodzące w skład grupy inicjatorów referendum, pełnomocnik inicjatora oraz osoby popierające inicjatywę przeprowadzenia referendum są uprawnione do wybierania organu stanowiącego danej jednostki samorządu terytorialnego, komisarz wyborczy dokonuje w stałym rejestrze wyborców danej gminy lub gmin na terenie danego powiatu lub województwa. W tym celu komisarz wyborczy powinien zwrócić się do właściwego wójta, burmistrza lub prezydenta miasta (ilekroć w dalszej części wytycznych mowa jest o wójcie, należy przez to rozumieć także burmistrza i prezydenta miasta) o udostępnienie danych z rejestru wyborców. Czynności sprawdzające może wykonywać wyłącznie upoważniony przez komisarza wyborczego pracownik delegatury Krajowego Biura Wyborczego. Pracownik urzędu gminy obecny przy dokonywaniu sprawdzenia nie może robić kopii kart z podpisami ani czynić notatek z danymi osób popierających inicjatywę.
16. Warunek posiadania przez wszystkie osoby wchodzące w skład grupy inicjatorów referendum prawa wybierania do organu stanowiącego danej jednostki samorządu terytorialnego, o którym mowa w art. 11 ust. 1 pkt 1 ustawy, musi być spełniony z chwilą złożenia komisarzowi wyborczemu wniosku w sprawie odwołania organu jednostki samorządu terytorialnego. Jeżeli w dniu złożenia wniosku o przeprowadzenie referendum wszyscy członkowie grupy inicjatywnej spełniają ten warunek, należy uznać, że fakt, iż jeden z członków tej grupy w dniu składania powiadomienia o zamiarze wystąpienia z inicjatywą referendalną tego warunku nie spełniał, nie stanowi wady powodującej odrzucenie wniosku przez komisarza wyborczego.
17. Do czasu złożenia wniosku o przeprowadzenie referendum możliwa jest zmiana i uzupełnianie składu grupy inicjatywnej. Natomiast wycofanie się z grupy inicjatorów referendum po złożeniu wniosku o przeprowadzenie referendum jest bezskuteczne. Nie może zatem stanowić podstawy odrzucenia wniosku przez komisarza wyborczego.
18. Wniosek o przeprowadzenie referendum musi być podpisany zgodnie z wymogami wskazanymi dla powiadomienia o zamiarze wystąpienia z inicjatywą przeprowadzenia referendum.

### **Zarządzanie referendium**

19. Jeżeli wniosek spełnia wymogi ustawowe, komisarz wyborczy wydaje postanowienie o przeprowadzeniu referendum.
20. Postanowienie o przeprowadzeniu referendum musi spełniać wymogi określone w art. 25 ust. 1 ustawy.

Ponadto w postanowieniu tym komisarz wyborczy obowiązany jest ustalić treść nakładki na kartę do głosowania sporządzonej w alfabecie Braille'a.

21. Ustalając treść karty i nakładki, komisarz wyborczy powinien szczegółowo określić parametry techniczne poszczególnych elementów karty i nakładki. Dopuszczalne jest określenie parametrów technicznych odrębnym postanowieniem, jednakże w takim przypadku w postanowieniu o przeprowadzeniu referendum musi być zawarta informacja, że parametry techniczne karty i nakładki określa odrębne postanowienie.

22. W przypadku zarządzenia referendum gminnego w sprawie odwołania zarówno rady, jak i wójta, sporządza się dwie karty do głosowania, niezależnie od treści wniosku inicjatora – odrębną dla odwołania wójta i odrębną dla odwołania rady.

W takim przypadku komisarz wyborczy w postanowieniu o zarządzeniu referendum powinien ustalić format karty do głosowania w sprawie odwołania rady większy niż format karty do głosowania w sprawie odwołania organu wykonawczego i odpowiednio do tego format oraz wzór nakładek sporządzanych w alfabecie Braille'a.

23. W referendum w sprawie odwołania wójta pytanie referendalne powinno zawierać obok nazwy organu, w sprawie odwołania którego mają wypowiedzieć się mieszkańcy, także nazwisko wójta. Zatem pytanie w referendum w sprawie odwołania organu wykonawczego gminy powinno brzmieć:

„Czy jest Pan/Pani za odwołaniem ..... Wójta Gminy .....  
(imię i nazwisko) (nazwa)  
przed upływem kadencji?”.

24. W przypadku wydania przez komisarza wyborczego postanowienia o odrzuceniu wniosku z powodu niewystarczającej liczby podpisów mieszkańców, w uzasadnieniu postanowienia komisarz obowiązkowo podaje liczbę mieszkańców, którzy powinni udzielić poparcia, aby spełniony był wymóg określony w art. 4 ustawy, ogółem liczbę mieszkańców, którzy złożyli podpisy, liczbę podpisów złożonych wadliwie z podziałem według rodzaju wad i liczbę mieszkańców, którzy prawidłowo udzielili poparcia inicjatywie.

#### **Komisje do spraw referendum**

25. Zgodnie z art. 50 ust. 1 ustawy terytorialne i obwodowe komisje do przeprowadzenia referendum w sprawie odwołania organu jednostki samorządu terytorialnego powołuje komisarz wyborczy, w równej liczbie, spośród osób wskazanych przez organ wykonawczy danej jednostki oraz inicjatora referendum.

26. W celu powołania komisji komisarz wyborczy, po zarządzeniu referendum, ustala liczebność poszczególnych komisji oraz informuje podmioty uprawnione do zgłoszenia kandydatów na członków komisji o liczbie kandydatów, których powinny one zgłosić. W przypadku zgłoszenia przez któryś z uprawnionych podmiotów kandydatów w liczbie mniejszej niż połowa składu komisji lub niezgłoszenia ich w ogóle, należy wezwać ten podmiot do zgłoszenia wymaganej liczby kandydatów w wyznaczonym terminie, a po jego bezskutecznym upływie skład komisji powinien być uzupełniony do ustalonej wcześniej przez komisarza wyborczego liczby członków, przez powołanie wyborców niewskazanych przez uprawnione podmioty. Należy bowiem powołać komisję w składzie, w którym osoby wskazane przez jeden z uprawnionych podmiotów nie będą stanowić większości.

27. W przypadku referendum w sprawie odwołania wójta, przeprowadzanego na podstawie uchwały rady gminy, komisarz wyborczy powinien powołać w skład gminnej komisji do spraw referendum i obwodowych komisji do spraw referendum kandydatów wskazanych, w równej liczbie, przez radę gminy oraz przez wójta.

28. W przypadku referendum w sprawie odwołania rady gminy i wójta, po uprzednim ustaleniu liczebności komisji i powiadomieniu o tym inicjatora oraz rady i wójta, komisarz wyborczy powinien powołać w skład gminnej komisji do spraw referendum i obwodowych komisji do spraw referendum w równej liczbie osoby wskazane przez inicjatora referendum (1/2 składu komisji) oraz przez organ wykonawczy. W takiej jednak sytuacji zarówno wójtowi, jak i radzie gminy przysługuje prawo wskazania osób w liczbie odpowiadającej po 1/4 składu komisji. Rada gminy może również upoważnić wójta do wskazania tych osób. Swoje stanowisko w sprawie rada gminy powinna wyrazić w drodze uchwały.

29. Stosownie do art. 49 ust. 6 ustawy do zasad działalności terytorialnych komisji i obwodowych komisji stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu wyborczego, dotyczące terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych. Odpowiednie zastosowanie mają nie tylko przepisy Kodeksu wyborczego, lecz również przepisy wykonawcze wydane na podstawie Kodeksu wyborczego, w tym m.in. uchwały Państwowej Komisji Wyborczej, z uwzględnieniem odmiennych regulacji zawartych w ustawie.

### **Przeprowadzanie referendum**

30. W referendum lokalnym przeprowadza się głosowanie przez pełnomocnika. Do głosowania przez pełnomocnika mają odpowiednie zastosowanie przepisy rozporządzenia wydanego na podstawie art. 61 Kodeksu wyborczego wraz z odpowiednio zmodyfikowanymi wzorami wniosku o sporządzenie aktu pełnomocnictwa do głosowania, zgody na przyjęcie pełnomocnictwa do głosowania i aktu pełnomocnictwa do głosowania, a także wykazu sporządzanych aktów pełnomocnictwa do głosowania.

31. Stosownie do art. 55 § 4 Kodeksu wyborczego pełnomocnikiem nie może być osoba wchodząca w skład komisji obwodowej właściwej dla obwodu głosowania osoby udzielającej pełnomocnictwa do głosowania, a także mężowie zaufania, jak również kandydaci w danych wyborach. Odpowiednio stosując powyższy przepis, należy uznać, że pełnomocnikiem nie może być członek obwodowej komisji ds. referendum właściwej dla obwodu głosowania osoby udzielającej pełnomocnictwa do głosowania, a także mąż zaufania oraz, w zależności, czy referendum dotyczy odwołania wójta czy odwołania rady – odpowiednio wójt lub radny rady, której odwołania referendum dotyczy; w przypadku gdy referendum dotyczy odwołania obu organów, pełnomocnikiem nie może być zarówno wójt, jak i radny.

32. Pełnomocnik inicjatora oraz członek grupy inicjatywnej może przyjąć pełnomocnictwo do głosowania.

33. W referendum lokalnym przeprowadza się głosowanie korespondencyjne przez osoby niepełnosprawne. Do głosowania korespondencyjnego mają odpowiednie zastosowanie przepisy rozporządzeń właściwych ministrów oraz uchwał Państwowej Komisji Wyborczej stosowanych w wyborach samorządowych, dotyczące głosowania korespondencyjnego w tych wyborach, wraz z odpowiednio zmodyfikowanymi wzorami określonymi w tych uchwałach Państwowej Komisji Wyborczej.

34. W referendum lokalnym stosuje się przepisy dotyczące głosowania za pomocą nakładki na kartę do głosowania sporządzonej w alfabecie Braille'a.

35. Osoba niepełnosprawna uprawniona do udziału w referendum ma prawo do uzyskiwania informacji w trybie art. 37a Kodeksu wyborczego, a w szczególności o:

- 1) właściwym dla siebie obwodzie głosowania;
- 2) lokalach obwodowych komisji do spraw referendum dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, znajdujących się najbliżej jej miejsca zamieszkania;
- 3) warunkach dopisania osoby niepełnosprawnej do spisu osób uprawnionych do udziału w referendum w obwodzie głosowania, w którym znajduje się lokal dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych;
- 4) terminie referendum oraz godzinach głosowania;
- 5) przedmiocie i pytaniu (pytaniach) w referendum;
- 6) warunkach oraz formach głosowania.

36. Komisarz wyborczy, stosując odpowiednio art. 37b § 2 Kodeksu wyborczego, przygotowuje informacje o uprawnieniach przysługujących osobom niepełnosprawnym uprawnionym do udziału w referendum i

zamieszcza je na swojej stronie internetowej. Nadto, komisarz wyborczy sporządza w alfabecie Braille'a materiał informacyjny o uprawnieniach przysługujących osobom niepełnosprawnym uprawnionym do udziału w referendum i przekazuje go zainteresowanym na żądanie. Informacje te sporządza się na wzór informacji Państwowej Komisji Wyborczej wydanej w związku z ostatnimi wyborami przeprowadzonymi przed zarządzeniem referendum, w szczególności podając terminy wynikające z kalendarza czynności w danym referendum.

37. W referendum lokalnym stosuje się odpowiednio przepisy art. 37c Kodeksu wyborczego dotyczące sposobu umieszczania obwieszczeń wyborczych w lokalu wyborczym oraz obowiązku udzielania przez członków obwodowych komisji wyborczych informacji o pytaniu (pytaniach) w referendum.

37a. W referendum lokalnym stosuje się odpowiednio art. 37d § 1 Kodeksu wyborczego. Wzór informacji o referendum przygotowuje komisarz wyborczy na podstawie sporządzonej przez Państwową Komisję Wyborczą informacji stosowanej w wyborach samorządowych.

37b. Od dnia 1 lipca 2016 r. w referendum lokalnym głosowanie przeprowadza się przy pomocy przezroczystych urn do głosowania. Osoba uprawniona może wrzucić kartę lub karty do głosowania do urny w kopercie na kartę. Dostępność kopert na karty do głosowania w lokalu obwodowej komisji do spraw referendum zapewnia wójt. Wrzucenie do urny ważnej karty bez koperty lub w innej kopercie niż wydana przez obwodową komisję do spraw referendum nie powoduje nieważności karty ani nieważności głosu.

38. Zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 lipca 2011 r. sygn. akt K 9/11 głosowanie w referendum lokalnym przeprowadza się w ciągu jednego dnia.

39. (uchylony).

40. W przypadku wątpliwości związanych z przeprowadzaniem głosowania w obwodach obwodowe komisje do spraw referendum powinny kierować się odpowiednio wytycznymi Państwowej Komisji Wyborczej dla obwodowych komisji wyborczych, dotyczącymi zadań i trybu przygotowania oraz przeprowadzenia głosowania wydanymi w związku z ostatnimi wyborami przeprowadzonymi przed zarządzeniem referendum. Komisarze wyborczy, w związku z art. 167 § 1 pkt 7 Kodeksu wyborczego, mogą sporządzić stosowny wyciąg z wytycznych, ewentualnie dostosowując poszczególne regulacje do specyfiki danego referendum.

41. W referendum lokalnym nie tworzy się obwodów głosowania w domach studenckich i zespołach domów studenckich, nie stosuje się także przepisów dotyczących głosowania na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania. Nie ma również zastosowania art. 13a § 4 Kodeksu wyborczego dotyczący propozycji zmian siedzib komisji obwodowych, gdyż termin ustalony w tym przepisie upływa przed zarządzeniem referendum przez komisarza wyborczego.

42. (uchylony).

43. W referendum lokalnym nie zbiera się i nie podaje się do wiadomości publicznej w trakcie głosowania informacji o liczbie osób uprawnionych do głosowania i liczbie osób, którym wydano karty do głosowania.

44. W przypadku referendum gminnego w sprawie odwołania zarówno rady, jak i wójta, obwodowe komisje do spraw referendum i gminna komisja do spraw referendum sporządzają protokoły odrębnie dla referendum w sprawie odwołania rady i w sprawie odwołania wójta.

44a. W referendum lokalnym obwodowe i terytorialne komisje do spraw referendum oraz komisarze wyborczy mogą wykorzystywać testowo system informatyczny Wsparcie Organów Wyborczych dostarczony przez Krajowe Biuro Wyborcze.

### **Ważność referendum**

45. Zgodnie z art. 55 ust. 2 ustawy referendum w sprawie odwołania organu jednostki samorządu terytorialnego pochodzącego z wyborów bezpośrednich jest ważne w przypadku, gdy udział w nim wzięło nie mniej niż 3/5 liczby biorących udział w wyborze odwoływanego organu.

Warunek ważności referendum należy odnosić do tych wyborów powszechnych, ponownych albo przedterminowych lub wyboru nowej rady (np. rady gminy), w których odwoływany organ został wybrany. W odniesieniu do wójtów za podstawę do tej oceny należy przyjąć liczbę wyborców biorących udział w tym głosowaniu, które przesądziło o wyborze odwoływanego w referendum wójta, a więc liczbę głosujących w pierwszym głosowaniu, jeżeli ono zadecydowało o wyborze, albo liczbę głosujących w ponownym głosowaniu, w którym wójt został wybrany.

46. Za liczbę biorących udział w wyborze odwoływanego organu należy uznać liczbę kart ważnych oddanych w tych wyborach.

47. Nie ma znaczenia, czy liczba osób, które wzięły udział w referendum, wyniosła co najmniej 30% uprawnionych do głosowania, bowiem wskazany w art. 55 ust. 1 ustawy warunek ważności referendum dotyczy wyłącznie referendum w sprawach innych niż odwołanie organu jednostki samorządu terytorialnego pochodzącego z wyborów bezpośrednich.

48. Jedynie w przypadku referendum w sprawie odwołania wójta wybranego przez radę gminy, dla oceny jego ważności stosuje się art. 55 ust. 1 ustawy, który wymaga udziału w referendum 30% uprawnionych do głosowania. Dotyczy to sytuacji, gdy wybór odwoływanego wójta dokonany przez radę gminy wynikał z braku zgłoszenia kandydatów na wójta w wyborach bezpośrednich albo gdy jedyny zgłoszony kandydat w wyborach bezpośrednich nie otrzymał więcej niż połowy głosów ważnych.

49. (uchylony).

50. (uchylony).

51. (uchylony).

52. (uchylony).

### **Ogłaszanie protokołu terytorialnej komisji ds. referendum**

53. Komisarz wyborczy przekazuje wojewodzie, w formie dokumentu elektronicznego, odpis protokołu terytorialnej komisji do spraw referendum, w celu ogłoszenia go w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Czynność tę komisarz wyborczy wykonuje na podstawie uchwały terytorialnej komisji do spraw referendum upoważniającej go do sporządzenia odpisu protokołu w formie dokumentu elektronicznego i przekazania wojewodzie. Uchwałę w tej sprawie terytorialna komisja powinna podjąć niezwłocznie po sporządzeniu protokołu wyniku referendum i przekazać komisarzowi wyborczemu wraz z protokołami, o których mowa w art. 63 ust. 4 ustawy.

### **Finansowanie przeprowadzenia referendum**

54. Zgodnie z art. 40 ust. 1 zdanie pierwsze ustawy koszty referendum pokrywa się z budżetu jednostki samorządu terytorialnego, której dotyczy referendum. Art. 40 ust. 1 zdanie drugie i ust. 4 ustawy określają wyjątki od tej zasady dla kosztów czynności komisarza wyborczego; wydatki na ten cel pokrywane są z budżetu państwa, z części dotyczącej Krajowego Biura Wyborczego.



Podstawowe koszty referendum, w tym koszty obsługi administracyjnej komisji terytorialnych i obwodowych, zapewnienia tym komisjom techniczno-materialnych warunków pracy, koszty związane ze stosowaniem techniki elektronicznej przez obwodowe komisje do spraw referendum i terytorialną komisję do spraw referendum oraz diet przysługujących członkom komisji, pokrywane są zatem z budżetu jednostki samorządu terytorialnego, której dotyczy referendum. Wydatki komisarza wyborczego, o których mowa w art. 40 ust. 4 ustawy, obejmują jedynie koszty bezpośrednio związane z czynnościami komisarza, w tym koszt ogłoszenia postanowienia o przeprowadzeniu referendum (art. 25 ust. 2 ustawy), koszt przygotowania kart do głosowania i dostarczenia ich do obwodowych komisji (art. 52 ust. 2 ustawy) oraz koszty dotyczące sporządzenia nakładek na karty do głosowania w alfabecie Braille'a, a także materiału informacyjnego o uprawnieniach przysługujących osobom niepełnosprawnym, przekazywanego przez komisarza wyborczego na żądanie osoby uprawnionej do udziału w referendum.

### **Postępowanie z dokumentami z referendum**

55. Do dokumentów z referendum lokalnego stosuje się odpowiednio przepisy rozporządzenia wydanego na podstawie art. 8 § 2 Kodeksu wyborczego.

56. Przepisy art. 14a ustawy mają również zastosowanie do wykazów podpisów nieprzekazanych komisarzowi wyborczemu przez inicjatora wraz z wnioskiem o przeprowadzenie referendum.

[1] Załącznik w brzmieniu ustalonym przez § 1 uchwały Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 7 listopada 2016 r.

zmieniającej uchwałę w sprawie wytycznych i wyjaśnień w sprawie referendum lokalnych dotyczących odwołania organów jednostek samorządu terytorialnego (M.P. poz. 1128). Zmiana weszła w życie 7 listopada 2016 r.